

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

OCHRANNÁ LÉČBA VE VÝKONU TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY

Lenka Mašínová

Katedra speciální pedagogiky

Vedoucí bakalářské práce: Doc. PaedDr. Eva Šotolová, Ph.D.

Studijní program: Specializace v pedagogice Sppg – Čj se zaměřením na vzdělávání

Rok 2012

The Charles University in Prague

College of education

PROTECTIVE TREATMENT IN THE PRISON

Lenka Mašínová

Department of Special education

Supervisor: Doc. PaedDr. Eva Šotolová, Ph.D.

Study program: Specialization in pedagogy, Special education and Czech language
for education

Year 2012

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma ochranná léčba ve výkonu trestu odnětí svobody vypracovala pod vedením vedoucího bakalářské práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato bakalářská práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Datum:

.....

Podpis

Ráda bych touto cestou vyjádřila poděkování Doc. PaedDr. Evě Šotolové, Ph.D. za její cenné rady a trpělivost při vedení mé bakalářské práce. Rovněž bych chtěla poděkovat paní Věře Fiřtové za vstřícnost a pomoc při získání potřebných informací a podkladů. Také děkuji zaměstnancům Vězeňské služby České republiky, kteří mi poskytli rozhovor a osobní zkušenosti z praxe.

.....

Podpis

NÁZEV:

Ochranná léčba ve výkonu trestu odnětí svobody

AUTOR:

Lenka Mašíňová

KATEDRA:

Katedra speciální pedagogiky

VEDOUcí PRÁCE:

Doc. PaedDr. Eva Šotolová, Ph.D.

ABSTRAKT:

Bakalářská práce je zaměřena na problematiku ochranné léčby při výkonu trestu odnětí svobody. Jejím cílem je vymezit základní formy ochranných opatření v souvislosti s platnou legislativou a přiblížit jednotlivá ochranná opatření a typy léčení, shrnout jejich problematiku a zhodnotit je z hlediska jejich přínosu. V první části jsou uvedeny základní zákony, které se vztahují k tomuto tématu. Druhý oddíl je věnován vězeňství v České republice, dělení věznic do určitých typů, jejich charakteristika. Dále jsou zde popsány programy zacházení a specializovaná oddělení. Poslední dvě části shrnují poznatky o vývoji, účelu, dělení a délce ochranných opatření, také o zabezpečovací detenci.

KLÍČOVÁ SLOVA:

Legislativa

Vězeňství v České republice

Ochranná opatření

Ochranná léčba

TITTLE:

Protective treatment in the prison

AUTHOR:

Lenka Mašíňová

DEPARTMENT:

Department of Special education

SUPERVISOR:

Doc. PaedDr. Eva Šotolová, Ph.D.

ABSTRACT:

The bachelor thesis is focused on the issue of protective treatment in the prison. The aim is to define the basic forms of safeguards in connection to current legislation and to bring the individual protective measures and types of treatment, summarize the issues and assess them in terms of their contribution. The first section provides basic laws, which are related to this topic. The second section is devoted to prison system in the Czech Republic. Additionally, there are described treatment programs and specialized departments. The last two sections summarize the findings about the development, purpose, classification and duration of protective measures and also about security of the detention. Processed are the targets of protective treatment, its storage, basic types of treatment and their characteristics.

KEYWORDS:

Legislation

The prison system in the Czech Republic

Protective measures

Protective treatment

OBSAH

ÚVOD.....	8
1. PRÁVNÍ ZAKOTVENÍ, ZÁKONY.....	10
1.1. Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník.....	10
1.2. Další zákony.....	10
2. VĚZEŇSTVÍ ČR.....	12
2.1. Organizační struktura Vězeňské služby ČR.....	12
2.2. Výkon trestu odnětí svobody.....	12
2.2.1. Typy věznic.....	13
2.2.2. Programy zacházení.....	15
2.3. Zaměstnanci Vězeňské služby.....	17
2.4. Specializovaná oddělení.....	18
3. OCHRANNÁ OPATŘENÍ.....	23
3.1. Vývoj ochranných opatření.....	23
3.2. Obecně k pojmu ochranných opatření.....	24
3.3. Účel ochranných opatření.....	24
3.4. Dělení ochranných opatření.....	25
3.5. Ukládání ochranných opatření.....	25
3.6. Porovnání společných a odlišných znaků ochranných opatření a trestů.....	27
3.7. Délka trvání ochranných opatření.....	28
3.8. Zabezpečovací detence.....	28
4. OCHRANNÉ LÉČENÍ.....	32
4.1. Hlavní cíle ochranného léčení.....	32
4.2. Formy ochranného léčení.....	33
4.2.1. Ústavní forma.....	33
4.2.2. Ambulantní forma.....	34
4.3. Obligatorní a fakultativní ochranné léčení.....	34
4.4. Typy ochranného léčení.....	35
4.4.1. Ochranná léčba závislosti na návykových látkách.....	36
4.4.2. Ochranná léčba sexuologická.....	42
4.4.3. Ochranná léčba psychiatrická.....	44
5. ZÁVĚR.....	46
6. ZDROJE.....	47

ÚVOD

Téma bakalářské práce jsem si vybrala z důvodu zájmu o drogovou problematiku a s ní spojené páchání trestné činnosti. To je v přímé souvislosti s výkonem ochranných opatření.

Tato práce se věnuje problematice ochranného léčení zvláště ve výkonu trestu odnětí svobody, avšak i po výkonu. Považuji za důležité uvést zákony, které se uplatňují při ukládání trestů odnětí svobody, zákony týkající se vězeňství jako takového. Chápu jako zásadní ukotvit základ tématu právě v zákonech, z nich vycházet a vytvořit povědomí o důležitých faktech.

Úvodní pojednání se věnuje zákonu č. 40/2009 Sb., trestnímu zákoníku, ve kterém je zakotven pojem ochranných opatření a který nabyl účinnosti 1. ledna 2010. Dále k pojmu ochranného léčení, které lze vykonávat i po nástupu do výkonu trestu odnětí svobody vztahuji zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráží České republiky.

Další část bakalářské práce je věnována nastínění aktuální situace českého vězeňství, organizační struktury vězeňské služby od hlavního řídicího článku, kterým je generální ředitelství, samotnému výkonu trestu odnětí svobody, typům věznic v České republice. Ty rozdělují na věznici s dohledem, s dozorem, s ostrahou, se zvýšenou ostrahou a dále rozpracovávám dle aktuální legislativy, tedy zákonu č. 40/2009 Sb. (trestní zákoník) a vyhlášky č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody. V této části práce se také zabývám specializovanými odděleními a programy zacházení. Činnost a chod specializovaných oddělení přibližuji na základě informací o jednotlivých věznicích. Zmiňuji věznici v Plzni, ve Světlé nad Sázavou a v Opavě.

Třetí kapitola je zacílena na ochranná opatření, kam mimo jiné spadá i ochranné léčení. Opět se opírám o platnou legislativu. Snažím se přiblížit účel ochranných opatření, jejich ukládání, dělení. Porovnávám je s tresty a hledám společné a odlišné znaky. Věnuji se i délce trvání ochranných opatření.

Čtvrtá kapitola je věnována samotnému ochrannému léčení. Přibližuji tento pojem a rozpracovávám hlavní cíle a formy léčení. Vysvětluji pojem obligatorní a fakultativní ochranné léčení. Ochranné léčení dělím na tři základní typy, které rozvádím. Je to

ochranná léčba závislosti na návykových látkách, léčba sexuologická a léčba psychiatrická.

V práci shromažďuji základní teoretické poznatky z oblasti ochranných opatření, vězeňství v České republice a aktuální situace. Přináším tedy celkové shrnutí této problematiky. Jako základní cíl si stanovuji vymezit základní formy ochranných opatření v souvislosti s platnou legislativou a zaměřuji se na jednotlivá ochranná opatření při výkonu trestu odnětí svobody, stručně je charakterizuji z hlediska jejich přínosu a praktického využití. Zabývám se souvislostmi, které doprovázejí danou problematiku. Tím bych chtěla dosáhnout globálního pohledu na výkon ochranných opatření ve výkonu trestu odnětí svobody.

1. PRÁVNÍ ZAKOTVENÍ, ZÁKONY

1.1. Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník

Podle zákona č. 40/2009, trestní zákoník (dále jen zákon č. 40/2009 nebo trestní zákoník), představují ochranná opatření vedle trestů samostatnou skupinu sankcí v trestním právu. Trestní právo se řadí k odvětvím práva veřejného.

Pojem ochranné léčby je zakotven v zákonu č. 40/2009 Sb. Zákon nabyl účinnosti 1. ledna 2010, a tak nahradil trestní zákon č. 140/1961 Sb. Zákon č. 40/2009 Sb. má tři části, ochranná léčba je zakotvena v první části (obecná část), páté hlavě, dílu třetím, § 96 – 104.

Oddíl jedna obsahuje obecné zásady pro ukládání ochranných opatření:

- § 96 Zásada přiměřenosti
- § 97 Ukládání ochranných opatření

Náplní oddílu dvě jsou ochranná opatření a jejich ukládání:

- § 98 Druhy ochranných opatření
- § 99 Ochranné léčení
- § 100 Zabezpečovací detence
- § 101 Zabrání věci nebo jiné majetkové hodnoty
- § 102 Zabrání náhradní hodnoty
- § 103 Zabrání spisů a zařízení
- § 104 Účinek zabrání

1.2. Další zákony

Dále je vhodné zmínit se v souvislosti s ochrannou léčbou, která se může vykonávat i při výkonu trestu odnětí svobody, o zákonu České národní rady č. 555/1992 Sb., ze dne 17. listopadu 1992, o Vězeňské službě a justiční stráži České republiky (zmiňuje např. úkoly Vězeňské služby, organizaci a řízení Vězeňské služby, povinnosti a oprávnění příslušníka, donucovací prostředky, použití střelné zbraně, hospodářskou činnost Vězeňské služby, celkem šest hlav). Zákon č. 555/1992 Sb. byl několikrát novelizován.

Na internetových stránkách Vězeňské služby České republiky je také zmíněna vyhláška č. 345/1999 Sb. (dále jen vyhláška č. 345/1999 Sb.), kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody a vyhláška č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby (dále jen vyhláška č. 109/1994 Sb.).

Dále zmiňuji zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a změně některých souvisejících zákonů (dále jen zákon č. 169/1999 Sb.), zákon č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence ze dne 19. března 2008 (dále jen zákon č. 129/2008 Sb.), který obsahuje zajištění výkonu zabezpečovací detence, umístování chovanců do ústavů, práva a povinnosti chovanců, zdravotní péče a sociální podmínky, zaměstnávání chovanců, zacházení s chovanci, odměny, kázeňské tresty a zabránění věci, opatření k zajištění bezpečnosti (část první, osm hlav).

2. VĚZEŇSTVÍ ČR

2.1. Organizační struktura Vězeňské služby ČR

Dle výše zmiňovaného novelizovaného zákona č. 555/1992 Sb. zajišťuje Vězeňská služba České republiky výkon vazby, výkon zabezpečovací detence a výkon trestu odnětí svobody. Definuje, že je Vězeňská služba ozbrojeným bezpečnostním sborem, který je řízen generálním ředitelem Vězeňské služby. Generálního ředitele jmenuje a odvolává ministr spravedlnosti a jemu tedy odpovídá generální ředitel za činnost Vězeňské služby. Pod Generální ředitelství spadají vazební věznice, věznice, detenční ústavy, Institut vzdělávání, Střední odborná učiliště, zotavovny.

2.2. Výkon trestu odnětí svobody

Podrobnosti o výkonu trestu odnětí svobody ve věznicích a nezvláštních odděleních vazebních věznic upravuje zákon č. 169/1999 Sb. Podstatou výkonu trestu je dosažení účelu trestu odnětí svobody ve smyslu trestního zákona prostředky, které jsou v tomto zákonu stanoveny.

Paragraf 2 tohoto zákona upravuje hlavní zásady výkonu trestu takto: „*Trest může být vykonáván jen takovým způsobem, který respektuje důstojnost osobnosti odsouzeného a omezuje škodlivé účinky zbavení svobody; tím však nesmí být ohrožena potřeba ochrana společnosti. S odsouzeným ve výkonu trestu se musí jednat tak, aby bylo zachováno jeho zdraví, a pokud to doba výkonu trestu umožní, podporovaly se takové postoje a dovednosti, které odsouzeným pomohou k návratu do společnosti a umožní vést po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem.*“ (zákon č. 169/1999 Sb., § 2).

§ 7 je věnován umístování odsouzených. Udává, že odděleně se umístují:

- a) odsouzení muži od odsouzených žen,
- b) odsouzení mladiství od dospělých,
- c) recidivisté od odsouzených, kteří jsou ve výkonu trestu poprvé,
- d) za úmyslně spáchané trestné činy od odsouzených za trestné činy z nedbalosti,
- e) trvale pracovně nezařaditelní,

- f) s poruchami duševními a poruchami chování,
- g) s uloženým ochranným léčením a zabezpečovací detencí.

§ 8 rozděluje věznice na následující typy (taktéž rozčleňuje § 56 zákona č. 40/2009 Sb.):

- a) s dohledem,
- b) s dozorem,
- c) s ostrahou,
- d) se zvýšenou ostrahou.

Také definuje, že vedle základních typů věznic se zřizují zvláštní věznice pro mladistvé, a to, že v rámci jedné věznice mohou být zřízeny různé typy oddělení v případě, že tím nebude ohrožen účel výkonu trestu. Soud rozhoduje o tom, do jakého typu věznice bude odsouzený zařazen dle zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení (trestní řád).

2.2.1. Typy věznic

Věznice s dohledem

Soud zpravidla do tohoto typu věznice zařazuje „*pachatele, kterému byl uložen trest za přečin spáchaný z nedbalosti a který dosud nebyl ve výkonu trestu pro úmyslný trestný čin*“ (zákon č. 40/2009 Sb.). Ve věznici s dohledem je odsouzeným umožněno pohybovat se po zařízení volně bez omezení. Pracovní činnost probíhá mimo věznici, dohled nad odsouzenými provádí zaměstnanec Vězeňské služby jedenkrát týdně. Odsouzeným se umožňuje pohyb mimo prostory věznice za účelem účasti na akcích kulturně výchovných a osvětových, sportovních, bohoslužbách a k návštěvám zdravotnických a podobných zařízení. Je na zvážení ředitele věznice, zda budou doprovázeni Vězeňskou službou (vyhláška č. 345/1999 Sb.).

Věznice s dozorem

„*Soud zpravidla zařadí do věznice s dozorem pachatele, kterému byl uložen trest za přečin spáchaný z nedbalosti a který již byl ve výkonu trestu pro úmyslný trestný čin, nebo pachatele, kterému byl uložen trest za úmyslný trestný čin ve výměře nepřevyšující tři léta a který dosud nebyl ve výkonu trestu pro úmyslný trestný čin*“ (zákon č. 40/2009 Sb.). Ve věznici s dohledem se mohou odsouzení organizovaně pohybovat

pod dohledem Vězeňské služby. Po uvážení a svolení ředitele věznice lze odsouzeným povolit volný pohyb uvnitř věznice. Pracovní činnost probíhá zpravidla mimo prostory věznice na nestřežených pracovištích, je prováděna kontrola pracovníkem Vězeňské služby nejméně jedenkrát za hodinu. Ředitel věznice může také dovolit odsouzeným, u kterých lze předpokládat, že toho nezneužijí, volný pohyb mimo věznici při plnění pracovních úkolů, k návštěvám zdravotnických, rehabilitačních a podobných zařízení. Návštěvy odsouzených se většinou konají bez dohledu Vězeňské služby. (vyhláška č. 345/1999 Sb.)

Věznice s ostrahou

Odsouzený je zařazen do tohoto typu věznice, pokud mu byl uložen trest za úmyslný trestný čin a nejsou zároveň splněny podmínky pro umístění do věznice s dozorem nebo se zvýšenou ostrahou. Také je zařazen pachatel, který byl odsouzen pro přečin spáchaný z nedbalosti a nebyl zařazen do výkonu trestu odnětí svobody do věznice s dohledem nebo dozorem (zákon č. 40/2009 Sb.). Ve věznici s ostrahou se odsouzení pohybují organizovaně pod dohledem zaměstnance Vězeňské služby, pracovní činnost probíhá zpravidla uvnitř věznice nebo na pracovištích mimo věznici, která jsou střežená. Avšak odsouzení, u kterých je možno předpokládat, že toho nezneužijí, mohou být zaměstnáni na nestřežených pracovištích, která jsou mimo věznici. Dohled nad pracovní činností je prováděn zaměstnancem Vězeňské služby minimálně jedenkrát za 45 minut. Návštěvy odsouzených se konají pod dohledem příslušníka Vězeňské služby. (vyhláška č. 345/1999 Sb.)

Věznice se zvýšenou ostrahou

Do věznice tohoto typu je zařazen „*pachatel, kterému byl uložen výjimečný trest (§54), kterému byl uložen trest odnětí svobody za trestný čin spáchaný ve prospěch organizované zločinecké skupiny (§ 108), kterému byl za zvlášť závažný zločin (§ 14 odst. 3) uložen trest odnětí svobody ve výměře nejméně osmi let, nebo který byl odsouzen za úmyslný trestný čin a v posledních pěti letech uprchl z vazby nebo z výkonu trestu*“ (zákon č. 40/2009). Odsouzení se v prostorách věznice pohybují pod dohledem zaměstnance Vězeňské služby. Pracovní činnost probíhá na pracovištích uvnitř věznice nebo vykonávají vhodnou práci na celách, dohled provádí Vězeňská služba nejméně jedenkrát během třiceti minut. (vyhláška č. 345/1999 Sb.)

2.2.2. Programy zacházení

Do výkonu trestu odnětí svobody se přijímá odsouzený pouze na základě písemného nařízení výkonu trestu, který je vyhotoven soudem. Během výkonu trestu má odsouzený povinnost řídit se vnitřním řádem věznice, který určuje činnosti, které jsou pro danou skupinu odsouzených povinné nebo dobrovolné. Tyto konkrétní činnosti, které jsou pro odsouzeného povinné, jsou obsaženy v programu zacházení. Program zacházení je zpracován na základě komplexní zprávy o odsouzeném speciálními pedagogy, bere se v potaz délka trestu, charakteristika osobnosti a příčina trestné činnosti. V programu zacházení je zakotven cíl působení na odsouzeného, metody zacházení, které směřují k dosažení cíle a způsob a četnost hodnocení. Jeho podstatou je vést odsouzené k přijetí odpovědnosti za spáchaný trestný čin. (České vězeňství, 2011/2)

Podrobnosti o programech zacházení nalezneme v zákonu č. 169/1999 Sb., hlava III Zacházení s odsouzenými (především pak § 40 a § 41). Programy zacházení jsou také zakotveny ve vyhlášce Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody (hlava čtvrtá Realizace programu zacházení a zaměstnávání odsouzených).

„Věznice nabídne odsouzenému na základě komplexní zprávy výběr z alternativ programů, vycházejících z možností věznice, které pro něj považuje za vhodné. Přitom nemusí jít o výběr celého programu, ale jeho částí. Výběr programu stvrdí odsouzený podpisem. Alternativy jsou voleny tak, aby ve svém formativním důsledku byly rovnocenné. Kombinace alternativ umožňují sestavit programy v potřebné míře individualizované.“ (vyhláška č. 345/1999 Sb., § 36)

Vyhláška také programy zacházení rozděluje na:

- a) pracovní aktivity,
- b) vzdělávací aktivity,
- c) speciální výchovné aktivity,
- d) zájmové aktivity,
- e) oblast utváření vnějších vztahů.

V případě, že si trestaný nevybere z nabízených aktivit, pak se musí zúčastnit tzv. minimálního programu zacházení, který je stanoven vnitřním řádem dané věznice. Jeho základ je tvořen pracovními aktivitami, které však musí odpovídat zdravotnímu stavu

odsouzeného. Program minimálního zacházení je určen také pro ty, kteří nastoupili k výkonu krátkodobého trestu odnětí svobody (do šesti měsíců). Každý program zacházení se zásadně snaží vyplnit volný čas nejen aktivitou pracovní, ale také dle motivace, zájmů a závažnosti spáchaného trestného činu odsouzeného. *„Každým programem zacházení prostupuje snaha po jakési mravní nápravě odsouzeného.“* (Co zmůžou programy zacházení, Red: České vězeňství, 2011/2, s. 12)

Mimo speciálního pedagoga se na utváření programu zacházení podílí i sociální pracovníci, psycholog a vychovatel. Program zacházení stvrzuje svým podpisem ředitel věznice a také sám odsouzený. Je možno jej v průběhu výkonu odnětí svobody aktualizovat.

„Program zacházení představuje základní formu komplexního působení na odsouzeného cílenou na dosažení účelu výkonu trestu odnětí svobody. Tím je stejně jako u ostatních trestů chránit společnost před pachateli trestné činnosti, zabránit odsouzeným v páchání další trestné činnosti a vést je k tomu, aby vedli řádný život.“ (HOSPODKA, Milan: České vězeňství, 2006/5) V článku se dále dozvídáme, že české programy zacházení mají vysokou úroveň. Ředitel odboru výkonu vazby a trestu Generálního ředitelství Hospodka míní, že na vysoké úrovni jsou programy zacházení především díky jejich obsahu a také profesionalitě odborníků, kteří programy hodnotí a aktualizují. Velký význam dále přikládá i vychovatelům a dalším zaměstnancům věznice. Programy zacházení jsou realizovány ve specializovaných odděleních, která mají nejpřísnější měřítko. Lze vysledovat různorodost programů zacházení. Ta je dána tím, jaké konkrétní skupiny odsouzených jsou do věznic zařazovány a jaká specializovaná oddělení jsou v dané věznici zřízena. (České vězeňství, 2006/5)

Ve znojemské věznici v dubnu 2011 vstoupil v praxi program 3Z, který je součástí programu zacházení. Název 3Z znamená základní hesla tohoto programu: zastav se, zamysli se, změň se. Jde o standardizovaný program, je zde stanovený postup podle pracovního manuálu a je určen pro vyškolené trenéry. Ve věznici ve Znojmě je vyškoleným v této problematice František Paseka (pedagog) a Jana Mahelová (sociální pracovníce). *„Účelem programu je zamyslet se a pochopit trestné chování a problematiku související s trestnou činností, pokusit se získat dovednosti zaměřené preventivně a na neopakování trestné činnosti.“* (KURDÍKOVÁ, L: Program 3Z odhalil mé černé já. České vězeňství, 2011/2, s. 17) Dotazovaný muž – účastník kurzu (39 let, původně podnikatel, ve věznici pracuje jako knihovník) hodnotil program 3Z

veskrze kladně. „*Velice příjemné chvíle, plné diskuzí a povídání. Na každé sezení jsem se těšil, slyšel jsem různé životní osudy a názory na ně. Zařazeny byly různé hry na uvolnění až po diskuzi na téma trestné činnosti jak vlastní, tak kolegů.*“ (KURDÍKOVÁ, L: *Program 3Z odhalil mé černé já. České vězeňství*, 2011/2, s. 18)

O tomto programu se můžeme dočíst již v 1. čtvrtletníku časopisu České vězeňství z roku 2010. Hovoří o něm v článku Pavlína Horenzová. V té době šlo o pilotní projekt Transition Facility Twinning Projekt. Vzorem byl podobný projekt z Velké Británie. Projekt byl spuštěn ve Věznici Horní Slavkov, veden byl Danielou Volákovou (psycholožka) a Jakubem Reschem (speciální pedagog). (České vězeňství, 2010/1, s. 8)

Z praktických zkušeností speciální pedagožky Věznice Praha Ružyně odvozujeme, že základní pro program zacházení je určení cíle. Obecně by se dalo říci, že je zde stanoveno to, co člověk potřebuje ve výkonu trestu odnětí svobody. Důraz je kladen na podporu pracovních návyků, tzn. zařadit odsouzeného pracovní nebo stanovit pracovní aktivity.

Program zacházení má být formulován výstižně, avšak jednoduše. Jde o domluvu mezi věznicí a vězněm. Výsledky programu jsou pravidelně vyhodnocovány. V každém typu věznice se interval liší.

Na základě hodnocení programu zacházení se dochází k poznatkům, jak se odsouzený v době výkonu trestu odnětí choval a zda byl naplněn účel výkonu trestu. V závislosti na tom je uvažováno o podmíněném propuštění na svobodu. Hodnocení putuje k soudu a ten rozhoduje, zda byl účel výkonu trestu odnětí svobody naplněn.

2.3. Zaměstnanci Vězeňské služby

Zákonem č. 555/1992 stanovené úkoly zajišťuje ve Vězeňské službě vězeňská stráž, justiční stráž, správní služba, Institut vzdělávání a pověřené orgány Vězeňské služby.

Úkolem vězeňské stráže je střežení, předvádění a eskortování osoby ve výkonu vazby, ve výkonu zabezpečovací detence a ve výkonu trestu odnětí svobody. Dále střeží vazební věznice, ústavy pro výkon zabezpečovací detence. Je možno, aby byla povolána k plnění úkolů justiční stráže.

Justiční stráž má povinnost zajišťovat pořádek a bezpečnost v budovách soudů, státních zastupitelství a ministerstva, také i v jiných místech jejich činnosti. Také justiční stráž může být povolána k plnění úkolů vězeňské stráže.

Správní služba má v kompetenci rozhodovat ve správním řízení, dále zabezpečuje organizační, ekonomickou, vzdělávací, výchovnou, zdravotnickou a další odbornou činnost.

K vězeňskému personálu řadíme civilní zaměstnance. Ti poskytují vězňům specializovanou péči, zajišťují logistiku a zabezpečují provoz věznic. Dle informací dostupných z www.vscr.cz skutečný stav k 1. 4. 2011 složení zaměstnanců čítal 3 788 občanských zaměstnanců, 1 042 příslušníků justiční stráže.

Příprava a následné vzdělávání všech nových zaměstnanců Vězeňské služby je hlavním úkolem Institutu vzdělávání. *„Délka základní odborné přípravy činí osm, respektive 9 týdnů. Základní odbornou přípravu ročně absolvuje cca 900 zaměstnanců. Specializačních kurzů se ročně účastní téměř 2000 zaměstnanců.“* (Všeobecná prezentace Vězeňské služby ČR, www.vscr.cz).

Je možno absolvovat kurzy určené pro různé profese. Např. zacházení s mladistvými, krizová intervence, zacházení s doživotně odsouzenými. Přednášejícími jsou zaměstnanci Institutu vzdělávání (zaměstnanci Vězeňské služby České republiky). Další variantou jsou dlouhodobé kurzy (i několik semestrů). Kurz adiktologie, zahrnující psychosociální výcvik, týmový a individuální výcvik, supervize, forenzní psychologii, intervenční metody v adiktologii (motivační pohovory). Kurzy probíhají v zařízení ve Stráži pod Ralskem, kde je zajištěno i ubytování pro zaměstnance Vězeňské služby ČR.

Povinnosti zaměstnanců Vězeňské služby ČR nalezneme v nařízení generálního ředitele. (rozhovor se speciální pedagožkou Věznice Praha Ruzyně)

Mezi priority Vězeňské služby řadí ve Všeobecné prezentaci Vězeňská služba ČR statickou a dynamickou bezpečnost v kontextu dalšího zvyšování přeplněnosti ubytovacích kapacit. Dále se snaží snižovat rizika recidivy, rozšiřovat ubytovací a výrobní kapacity, udržovat mezinárodní spolupráci.

2.4. Specializovaná oddělení

Specializovaná oddělení jsou zřizována pro specifické skupiny odsouzených k výkonu trestu odnětí svobody. O těchto specifických skupinách nalezneme bližší informace v zákonu č. 169/1999 Sb. a vyhláška č. 345/1999 Sb. Skupiny jsou v těchto legislativních rámcích jasně vymezeny:

- a) mladiství,
- b) odsouzené ženy,
- c) trvale pracovně nezařaditelní,
- d) odsouzení s poruchami duševními a s poruchami chování
- e) odsouzení s doživotním trestem
- f) odsouzení cizinci
- g) odsouzení s výkonem ochranného léčení během výkonu trestu

„Na přelomu let 2010 a 2011 došlo ke změnám v systému pojišťování. Ochranná léčba by měla být vykonávána pouze v zařízení s lůžkovou částí, kterou ovšem specializovaná oddělení nemají. Není tedy legislativně nařízeno, že budou uznané. Z toho vyplývá, že tato oddělení se nebudou zvětšovat, přibývat.“ (speciální pedagožka Věznice Praha Ruzyně) V praxi však soudy takto vykonanou ochrannou léčbu uznávají.

Klientelu specializovaných oddělení nyní tvoří odsouzení s uloženým ochranným léčením jak v ambulantní formě, tak i ve formě ústavní, avšak také odsouzení bez soudem nařízeného ochranného léčení. *„Léčebný program oddělení má 2 složky. První je zdravotní péče, kterou zajišťuje zdravotnické středisko, druhou pak je psychosociální část programu, která je zajišťována odbornými nezdravotnickými zaměstnanci oddělení výkonu trestu věznice, a to ve spolupráci s vedoucím lékařem zdravotnického střediska věznice a v souladu s pokyny lékaře s příslušnou specializovanou způsobilostí, který odsouzenému poskytuje zdravotní péči. Psychosociální část programu se de facto neliší od výše popsání programu oddělení s dobrovolným léčením.“* (Statistická ročenka České republiky 2011, 27. Soudnictví, kriminalita, nehody, s. 129)

Specializované oddělení věznice PLZEŇ

Specializované oddělení v plzeňské věznici je zřízeno pro diferenciovaný výkon trestu odnětí svobody pro drogově závislé odsouzené muže. *„Koncepce činnosti vychází z terapeutického programu zacházení (TPZ) a komunitního způsobu ovlivňování odsouzených, což odpovídá Evropským vězeňským pravidlům a trendům prezentovaným např. na semináři Péče o drogově závislé ve vězení, organizovaném v březnu 2004 komisí Evropské unie v Aténách.“* (ROUT, Richard: Specializované oddělení Plzeň. České vězeňství, 2006/5, s. 20) Zásadním faktorem pro úspěšnou realizaci TPZ je

pozitivní motivace odsouzeného k zásadní změně vzorců negativního chování a jednání, které byly odsouzenému vlastní a které je vedly k užívání drog a následnému spáchání trestného činu. Dále si toto oddělení klade za cíl dobrovolné dokončení terapie po propuštění na svobodu.

Specializované oddělení je strukturováno následovně. *Přijímací oddělení s TPZ pro odsouzené drogově závislé*, které má kapacitu 22 míst. Odsouzený zde projde, pokud je potřeba, detoxifikací, lékařským, psychiatrickým psychologickým vyšetřením, je vyšetřen speciálním pedagogem a sociálním pracovníkem. *Oddělení pro výkon ITZP pro odsouzené drogově závislé*. Intenzivní terapeutický program zacházení je členěn na čtyři skupiny (P1 – P4), završuje skupina pátá (H – tzv. hotovci). Postup do skupiny H trvá nejméně čtyři týdny. Systém je založen na přidělování a odebírání bodů terapeutickou skupinou za projevenou aktivitu či pasivitu. Program skupiny H je klasifikován jako výstupní oddělení. Odsouzeným jsou nabízeny kontakty na nevězeňská zařízení, která jim budou i nadále pomáhat v boji s drogovou závislostí.

Specializované oddělení SVĚTLÁ NAD SÁZAVOU

Věznice se nachází na okraji města Světlá nad Sázavou, které spadá do kraje Vysočina. Provoz věznice byl zahájen 15. 6. 2000. Kapacita věznice činila 520 míst, byla rozšířena na 800 – 1000 míst. Je určena pro odsouzené ženy s typem věznice dozor, ostraha zvýšená ostraha. Věznice se začala kapacitně naplňovat až počátkem roku 2004.

Věznici tvoří komplex sedmi budov s oddělenými patry. Okna jsou zajištěna mřížemi. Odsouzené oblékají stejnokroj. Cely jsou vybaveny železnými postelemi, zařízení je uklizeno, je zde čisto, celkový dojem umocňuje novost vybavení budov. Dle slov pracovnice v Řepích, která měla možnost navštěvovat i Světlou nad Sázavou, je zde přísnější režim.

„Ve fázi příprav jsou speciálně-výchovné aktivity zaměřené na osoby s nízkou rozumovou úrovní a sociálních schopností. Příprava odsouzených žen na výstup z VTOS je soustředěna do výstupních oddělení. Smyslem je příprava na občanský život, tedy osvojení si sebeobslužných činností, doplnění často nedostatečného vhledu do sociálně-právních skutečností a rozvoj širšího společenského rozhledu.“
(<http://www.vscr.cz/veznice-svetla-nad-sazavou-93/o-nas-1628/zakladni-informace-154/strucna-charakteristika-veznice-275>)

Toto specializované oddělení je určeno pro matky nezletilých dětí ve výkonu trestu odnětí svobody, bylo otevřeno 1. 10. 2002. Tím je tato věznice opravdu specifická. Oddělení má kapacitu pro patnáct matek s celkovým počtem dvaceti dětí. Program vychází především z potřeb dítěte, je dáván důraz na všestranný rozvoj osobnosti dítěte. Zásadní je zde zachování citových pout mezi matkou a jejím dítětem. Program je vytvářen odbornými zaměstnanci VS, oddělení je dostatečně vybaveno pomůckami didaktickými, rehabilitačními a hračkami. Pro vykonávání výchovné činnosti se využívá kulturní místnost i vycházkový dvůr. Odsouzené matky pro své děti vaří v místní vězeňské kuchyni jídlo pod dohledem odborných zaměstnanců. Jídelníček je sestavován dietní sestrou. Oddělení si klade za cíl zabránit odloučení matky od dítěte, stimulaci postojů a dovedností, vytvořit pevnou rodičovskou vazbu ze strany matky. Matky, které vstupují do specializovaného oddělení, musí splňovat určitá kritéria (trest odsouzené matky skončí zpravidla do tří let věku dítěte, délka trestu odsouzené matky je delší než šest měsíců, žena se o dítě před výkonem trestu řádně starala, bude mít možnost po propuštění o něj dále pečovat, kladné stanovisko Orgánu sociálně právní ochrany dětí). Rozhodnutí o přijetí na oddělení vydává ředitelka věznice. (<http://www.vscr.cz/veznice-svetla-nad-sazavou-93/o-nas-1628/vykon-vezenstvi-462/vykon-trestu-1052/vykon-trestu-odsouzenych-matek-s-detmi-5925>)

Specializované oddělení OPAVA

Specializované oddělení v opavské věznici je zaměřeno pro výkon ochranné léčby. Ve Věznici Opava bylo zřízeno 1. července 1999 pro odsouzené ženy (kategorie dohled, dozor, ostraha). Vznik tohoto oddělení byl podnícen nutností realizovat úkol ze Souboru protidrogových opatření ve výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody na léta 1998 – 2000. Tento úkol byl vypracován Generálním ředitelstvím VS ČR. Od června roku 2004 je léčebný program realizován i s odsouzenými muži. Klienty specializovaného oddělení jsou ženy a muži trpící alkoholovou nebo drogovou závislostí. Oddělení si klade za cíl vytvořit takové podmínky trestaným, aby docházelo k jejich úspěšné resocializaci a zredukovala se míra kriminální recidivy. K uskutečnění stanovaného cíle napomáhá léčebně-výchovný program, který je sestavován odborným týmem, probíhá spolupráce i s Psychiatrickou léčebnou v Opavě.

Uplatňují se zde následné terapeuticko-výchovné aktivity: *terapeutické* (arteterapie, biblioterapie, muzikoterapie, pracovní terapie, relaxační techniky, imaginace, meditace, jóga, poradenství, pastorační činnost), zájmové aktivity (výtvarný, hudební, rukodělný,

zahradnický, šachový kroužek, kroužek ručních prací, společenských her a další), sportovní aktivity (stolní tenis, aerobik, posilování, vybíjená, odbíjená, minikopaná, nohejbal, kuželky), vzdělávací aktivity (přednášky s protialkoholní a protitoxikomanickou tematikou, přednášky se společenskou, historickou a kulturní tematikou, všeobecná osvěta, besedy o filozofii, výuka psaní na stoji a další).
(www.vscr.cz)

3. OCHRANNÁ OPATŘENÍ

3.1. Vývoj ochranných opatření

Problematika ochranných opatření je právně zakotvena v trestním zákonu č. 40/2010, v hlavě páté, dílu třetím (§96 – 104). Lze vysledovat vývoj ukládání ochranných opatření. Ještě v 19. století se příliš nerozlišoval věk pachatelů, tedy mladí pachatelé nebyli odlišováni od dospělých osob. Jak je známo, normy, které byly určující pro dospělé, se aplikovali i na děti a nezletilé. To ovšem ve více vrstvách života. Mladí pachatelé byli dříve vězněni v totožných ústavech a platily pro ně i stejné trestní sankce.

Zlom přišel až od 19. století, kdy pod vlivem osvícenců a pedagogů (např. J. A. Komenský) se začalo uznávat, že normy, které jsou určující pro dospělé, by se neměly vztahovat stejnou měrou i na děti. V dnešní době by tedy mělo platit to, že pokud nezletilý (do 18 let) spáchá trestný čin jako plnoletý – dospělý, měl by být posuzován dle jiných kritérií.

„Vývoj ochranných opatření historicky souvisí s uplatněním myšlenek pozitivistických směrů v trestním právu, které se utvářely v opozici vůči tzv. klasické škole trestního práva a které významně ovlivnily trestní zákonodárství konce 19. století a průběhu 20. století.“ (ČERNÍKOVÁ, Vratislava, 2002, s. 68).

Klasická škola chápala trest jako odplatu za trestný čin. Trest měl být úměrný zlu, které bylo spácháno v rámci trestného činu. Ovšem dle pozitivistických směrů *„má pachatele postihnout opatření úměrné jeho nebezpečnému stavu“* (ČERNÍKOVÁ, Vratislava, 2002, s. 68)

Před rokem 1990 nebylo samozřejmostí, aby ve věznicích, kde bylo vykonáváno ochranné opatření (v podobě ochranného léčení), pracovali vyškolení odborníci. Spolupracovalo se se zdravotnickými zařízeními („odvykačky“ apod.). Začala se více uplatňovat práce se skupinou a komunita. Postupem času se také do provozu věznic připojovali odborníci na danou problematiku, personál byl vyškolen. Na specializovaná oddělení věznic, kde probíhala nařízená ochranná léčba, už nedocházeli zaměstnanci zdravotnického zařízení. Dle praktických zkušeností speciální pedagožky Věznice Ruzyň tento systém dobře fungoval. V udělených ochranných léčbách převažovala léčba závislostí na návykových látkách a sexuologická.

3.2. Obecně k pojmu ochranných opatření

„Ochranná opatření jsou jedním z druhů trestních sankcí, přičemž jde o samostatnou kategorii trestních sankcí, které je možno uložit nejen trestně odpovědným osobám, ale také osobám, které nejsou trestně odpovědné (pro nepřičetnost nebo pro nedostatek věku).“ (Vláda ČR, Důvodová zpráva k novému trestnímu zákoníku, <http://trestnizakonik.cz/navrh/duvodova-zprava.html>)

„Ochranná opatření představují samostatnou kategorii trestně právních sankcí ryze preventivní povahy. Jsou sociálně eticky indiferentní, tedy nevyjadřují odsudek pachatele a jeho činu a jsou nezávislé na míře pachatelovy viny.“ (NOVOTNÝ, Oto, VANDUCHOVÁ, Marie a kolektiv, 2007, s. 478)

Ochranná opatření v sobě nenesou morální a politické odsouzení za čin. Ke splnění účelu ochranných opatření slouží prostředek, který nemá být újmou, nýbrž léčením, výchovou pachatele nebo zneškodnění věci. Černíková poukazuje také na to, že je nutné při výkonu těchto opatření využít podobné donucovací prostředky, které jsou vztaženy k výkonu trestu. *„Výkon ochranného opatření může proto někdy znamenat dokonce větší újmu, než plyne z trestu, který je takovému ochrannému opatření nejbližší podobný.“* (ČERNÍKOVÁ, Vratislava, 2002, s. 71)

Intenzita ochranných opatření není dána stupněm nebezpečnosti spáchaného činu pro společnost, ale potřebou léčení, výchovy nebo zneškodnění. Jde primárně o prostředky prevence, nejde však o to, aby působily generálně preventivně. (ČERNÍKOVÁ, Vratislava, 2002, s. 71; SOLNAR, Vladimír, 1979, s. 182)

Jednotlivé druhy ochranných opatření se od sebe odlišují. Jde o zákonné předpoklady pro jejich uložení (chorobný duševní stav pachatele, chorobná závislost pachatele na návykových látkách apod.), o obsah i způsob výkonu. Sledují se proto i rozdílné kriminálně politické cíle. (NOVOTNÝ, Oto, VANDUCHOVÁ, Marie a kolektiv, 2007, s. 478)

3.3. Účel ochranných opatření

V zákonu č. 40/2009 Sb. není účel ochranných opatření vysloveně uveden a zdůrazněn. Avšak můžeme usoudit, že se shoduje s účelem samotného trestního zákoníku. *„Účelem trestního zákona je chránit zájmy společnosti, ústavní zřízení České*

republiky, práva, oprávněné zájmy fyzických a právnických osob.“ (Zákon č. 40/2009 Sb., část první, obecná část)

Konečný účel mají ochranná opatření společný s tresty. Jde o „*ochranu společnosti před činy nebezpečnými pro společnost. Z těchto důvodů umožňuje zákon kombinovat tresty a ochranná opatření a nahrazovat tresty ochrannými opatřeními, vyžaduje-li to sledovaný účel.*“ (ČERNÍKOVÁ, Vratislava, 2002, s. 71)

Výslovně se o účelu ochranných opatření můžeme dočíst v Zákonu č. 218/2003Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů. Účel opatření je obsažen v paragrafu 9. V tomto případě jde především o snahu vytvořit kvalitní podmínky pro sociální a duševní rozvoj mladistvého s ohledem na mnoho aspektů (např.: dosažený stupeň mravního a duševního vývoje, rodinná výchova apod.)

3.4. Dělení ochranných opatření

Trestní zákon dělí ochranná opatření do tří druhů. „*Ochrannými opatřeními jsou ochranné léčení, zabezpečovací detence, zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty a ochranná výchova.*“ Upozorňuje též na to, že ukládání ochranné výchovy je v kompetenci zákona o soudnictví ve věcech mládeže, dále to, že ochranné léčení nelze ukládat vedle zabezpečovací detence. (zákon č. 40/2009 Sb., § 98 Druhy ochranných opatření)

3.5. Ukládání ochranných opatření

Ochranná opatření společně s tresty řadí trestní zákon k trestním sankcím. Kompetentní k ukládání je pouze trestní, popřípadě civilní soud. Zákon jasně vymezuje zásady pro ukládání těchto sankcí:

- Lze je ukládat pouze na základě trestního zákona
- Nelze pachateli ukládat kruté a nepřiměřené trestní sankce
- Sankce se ukládá s přihlédnutím k povaze a závažnosti spáchaného trestního činu
- Přihlíží se k právem chráněným zájmům poškozených osob spáchaným trestným činem

- Nemusí být nutně uložena sankce pro pachatele citelnější tam, kde postačí trestní sankce pachatele méně postihující

(Zákon č. 40/2009 Sb., § 36, 37, 38)

Zásady pro ukládání ochranných opatření dle trestního zákona:

- Zásada přiměřenosti: ochranné opatření musí být přiměřené povaze a závažnosti spáchaného činu, osobě pachatele a jeho poměrům
- Újma způsobená ochranným opatřením: nesmí být větší, než je nutné k dosažení účelu

(Zákon č. 40/2009 Sb., § 96, 97)

Zásady pro ukládání ochranných opatření dle důvodové zprávy k § 37:

- Zásada zákonnosti (tresty a ochranná opatření lze ukládat pouze na základě zákona)
- Zásada přiměřenosti (uplatnění má především při ukládání trestů)
- Zásada individualizace použitých sankcí (přihlédnutí ke konkrétním okolnostem při ukládání výměry sankce)
- Zásada personalit sankce (sankce by měla postihovat pouze pachatele, vliv na jeho okolí by měl být minimalizován)
- Zásada neslučitelnosti (určitých druhů sankcí u téhož pachatele)
- Zásada humanity (vyplývá z ní zákaz kruté a nepřiměřené sankce)

(Vláda ČR, Důvodová zpráva k novému trestnímu zákoníku;

<http://trestnizakonik.cz/navrh/duvodova-zprava.html>)

Ochranná opatření a jejich ukládání:

a) samostatně

- jako jediný možný prostředek ochrany společnosti
- místo trestu

b) vedle trestu

„Při ukládání ochranných opatření se postupuje vždy podle zákona účinného v době, kdy se o ochranném opatření rozhoduje.“ (NOVOTNÝ, Oto, VANDUCHOVÁ, Marie a kolektiv, 2007, s. 478)

Ukládání ochranných opatření nalezneme v zákonu č. 40/2009. Ukládání ochranných opatření lze podle tohoto trestního zákona ukládat v případě splnění zákonných podmínek samostatně i vedle uloženého trestu. Je možno jej uložit i vedle trestu podobné povahy v případě že by samotné opatření nestačilo z hlediska působení a osobu. Dále je povoleno uložit i více ochranných opatření vedle sebe, ovšem nemusejí jít vykonávat současně. V takovém případě je soud oprávněn stanovit, v jakém pořadí budou vykonávána. (Zákon č. 40/2009 Sb.)

Ochranné léčení lze za určitých podmínek vykonávat během výkonu trestu, ale i po vykonání trestu odnětí svobody. Dnes zpravidla dochází k tomu, že pokud je současně uložen trest odnětí svobody a ochranná výchova, vykonává odsouzený nejdříve trest odnětí svobody. (ČERNÍKOVÁ, Vratislava, 2002, s. 72)

3.6. Porovnání společných a odlišných znaků ochranných opatření a trestů

Hlavním společným znakem ochranných opatření a trestů je to, že v obou případech jde o trestní sankci. Tedy o určitý postih, který následuje v případě porušení zákonů. Lze je ukládat podle trestního zákona, oba pojmy jsou obsaženy v zákonu č. 40/2009 Sb.

Ochranná opatření se od trestů odlišují tak, že újma, která je jimi zapříčiněná, není záměrně vyvolaným účinkem. Společným znakem je to, že opatření jsou taktéž ukládána soudy a to pouze v případě, že jsou zde zákonné podmínky. (SOLNÁŘ, Vladimír, 1979, s. 182)

Tyto dva druhy trestních sankcí mají jisté společné rysy. Ochranná opatření jsou totožná jako tresty v tom smyslu, že jsou opatřením státního donucení, které mohou vydat pouze soudy a na základě platného zákona. Pro ochranná opatření platí podobně jako pro tresty zásada „*nullum crimen, nulla poena sine lege*“, která je zakotvena v článku 39 Listiny základních práv a svobod. Jde o tzv. právní zásadu či princip. Překládáme a chápeme jako žádný zločin bez zákona a žádný trest bez zákona. (NOVOTNÝ, Oto, VANDUCHOVÁ, Marie a kolektiv, 2007, s. 478)

Dále můžeme podobnost vysledovat ve skutečnosti, že pokud je pachateli uloženo ochranné opatření, vzniká tak pro tuto osobu podobná újma jako při uložení a vykonání trestu. Také konečný účel můžeme považovat za velmi podobný. Konečným účelem, jak u ochranných opatření, tak i u trestů, je ochrana společnosti před pro ni nebezpečnými činy. Proto zákon umožňuje kombinaci těchto sankcí, také nahrazování trestů ochrannými opatřeními.

U trestů je zásadní složkou újma jako taková. Naproti tomu u ochranných opatření by měla převažovat stránka terapeutická, výchovná a zabezpečovací. „*Prostředkem ke splnění účelu ochranných opatření nemá být újma, nýbrž léčení, výchova pachatele nebo zneškodnění věcí.*“ (ČERNÍKOVÁ, Vratislava, 2002, s. 71) Při výkonu ochranných opatření se často využívá obdobných donucovacích prostředků, jaké jsou typické pro výkon trestu. To ovšem v závislosti na postoji osoby, které bylo dané ochranné opatření uloženo. Je možné, že v některých případech vykonávání ochranného opatření, bude způsobená újma pro daného jedince větší, než kdyby mu byl uložen trest. Černíková dokládá příkladem nedisciplinovaného chovance, na kterého budou uplatňována přísnější omezení než například u mladistvého, který se bude chovat řádně a bude ve výkonu trestu. (ČERNÍKOVÁ, Vratislava, 2002, s. 71)

3.7. Délka trvání ochranných opatření

Doba trvání je určována speciálně preventivnímu zaměření ochranných opatření. Dána je pouze zákonným rámcem, v konkrétním případě ji soud nestanovuje a je závislá na výsledku vykonávaného opatření. „*Potřeba dalšího trvání ochranných opatření je kontrolována soudem, příp. prostřednictvím probačních úředníků.*“ (NOVOTNÝ, Oto, VANDUCHOVÁ, Marie a kolektiv, 2007, s. 478)

Soud může odsouzeného propustit z výkonu opatření, pokud již pominuly okolnosti, pro které bylo opatření uloženo. Může také prominout uložení před jeho započítáním za stejných předpokladů. (NOVOTNÝ, Oto, VANDUCHOVÁ, Marie a kolektiv, 2007, s. 478)

3.8. Zabezpečovací detence

Pojem zabezpečovací detence je pro nás vcelku nový, proto vnímáme jako příhodné se o něm alespoň krátce zmínit a přiblížit jeho výklad. Problematiku zabezpečovací detence zpracovává zákon č. 129/2008 Sb. „*Tento zákon upravuje výkon zabezpečovací detence v ústavech pro výkon zabezpečovací detence (dále jen „ústav“) zřízených podle*

zvláštního právního předpisu, které spravuje Vězeňská služba České republiky.“ (zákon č. 129/2008 Sb., Hlava I) Tyto ústavy¹ jsou specifické zvláštní ostrahou, léčebnými, psychologickými, vzdělávacími, pedagogickými, rehabilitačními a činnostními programy. Do výkonu zabezpečovací detence se umisťují osoby na základě nařízení soudu. Rozhodnutí a pokyny k zajištění chodu ústavu je oprávněn jeho ředitel. Odsouzení jsou s tímto seznámeni a pokyny jsou pro ně závazné. Ředitel ústavu také vydává s předchozím souhlasem generálního ředitele Vězeňské služby vnitřní řád, kterým se upravuje denní režim, činnost odsouzených apod. (zákon č. 129/2008 Sb.)

Systém ochranné léčby tak, jak fungoval, procházel kritikou z řad odborné veřejnosti dlouhou dobu. V rámci této skupiny delikventů se setkáváme též s jedinci, u kterých existuje vysoké riziko recidivy trestné činnosti z důvodu nízké, či vůbec nulové účinnosti standardní ochranné léčby. Příčiny tohoto stavu mohou být různé. Jde především o problém léčitelnosti daného duševního onemocnění v konkrétních případech, motivace pacienta k léčbě, účinnost jednotlivých léčebných, terapeutických programů, adekvátní délka léčby a další. (FIRSTOVÁ, Jana: Zabezpečovací detence pro ochranu společnosti, České vězeňství, 2008/2, s. 23)

K zavedení institutu zabezpečovací detence jistě přispěly diskuze odborníků, kteří pozorovali zneklidňující skupinu, tedy nebezpečné agresory, sexuální devianty a další osoby, které mají nařízenou ochrannou léčbu, kterou však nerespektují, maří její průběh a naplnění cíle, navíc se často dopouštějí útěků a svým jednáním ohrožují nejen personál zařízení, kde léčení probíhá. Ovšem tyto debaty o nutnosti zavedení zabezpečovací detence nejsou nikterak mladé. Odborníci na nutnost jejího založení upozorňují již od sedmdesátých let minulého století. Tento názor podporují kladné zkušenosti z ostatních evropských zemí, kde tento institut má několikaletou zkušenost, např. Holandsko a Švýcarsko.

„Dle některých autorů jde o určitou analogii ochranného léčení ústavního určeného specifické skupině pachatelů. Institut zabezpečovací detence je v naší právní úpravě koncipován jako nový nástroj sloužící k ochraně společnosti před skupinou pachatelů závažné trestné činnosti, kteří jsou často odborníky hodnoceni jako vysoce nebezpeční agresori, sexuální devianti apod. U těchto osob lze (na základě znaleckého posouzení jejich duševního stavu) důvodně předpokládat, že se v budoucnu dopustí opětovně závažné trestné činnosti. Navíc se bude týkat osob, které se odmítají podrobit

---

¹ Uvedené zdroje uvádějí pojem ústav. V ČR existují však pouze detenční oddělení (Brno, Opava).

ochrannému léčení, nespolupracují, výkon ochranné léčby závažným způsobem narušují, anebo jde u nich o tak závažné duševní onemocnění, kde pozitivní přínos léčby nelze očekávat.“ (FIRSTOVÁ, Jana: Zabezpečovací detence pro ochranu společnosti. České vězeňství, 2008/2, s. 25)

Vyplývá z toho tedy, že soud uloží zabezpečovací detenci jedincům, kteří se dopustí delikventního jednání způsobeného poškozením volní nebo rozumové složky osobnosti. Také tak učiní v případě, kdy rozhodne o upuštění od potrestání pachatele úmyslného trestného činu, který spáchal na základě stavu zmenšené přičetnosti či stavu vyvolaném duševní poruchou a nelze předpokládat, že by uložené ochranné opatření vedlo k nápravě pachatele a ochraně společnosti. (FIRSTOVÁ, Jana: Zabezpečovací detence pro ochranu společnosti, České vězeňství 2008/2, s. 25) „V Ústavu pro výkon zabezpečovací detence můžeme dle vymezení zákona očekávat nyní zejména jedince mentálně retardované, sexuálně deviantní a psychotické, tedy osoby nebezpečné, u kterých dosavadní léčení nevedlo k dostatečné ochraně společnosti a u kterých existuje podložený předpoklad neúčinnosti ochranného léčení zejména vzhledem k povaze duševní poruchy, možnostem působení na pachatele a eventuálně již projevenému postoji k léčbě.“ (STOŽICKÝ, Petr: Zabezpečovací detence se plánovala několik let. České vězeňství, 2009/1, s. 16)

Trvání zabezpečovací detence bude tak dlouhé, dokud to bude vyžadovat ochrana společnosti. Znamená to tedy, že pokud pacient nezmění svůj postoj k léčbě, může umístění v zabezpečovací detenci trvat doživotně. Soud jednou za rok přezkoumá, zda důvody ochranného opatření, léčby stále trvají a posoudí nebezpečnost pacienta pro společnost, míru jeho psychické poruchy a motivaci k léčbě.

Můžeme z výše uvedeného vyvozovat, že primární je funkce ochranná a hlavním cílem a účelem je ochrana společnosti. Reedukace a resocializace jsou dalšími důležitými prvky tohoto ochranného opatření. Také sem zahrnujeme cíl vzbudit u těchto osob rozhodnutí vykonat ústavní ochranné léčení a samozřejmě i motivaci k léčbě.

Novela trestního zákona umožňuje změnit zabezpečovací detenci na ústavní ochranné léčení, poté popřípadě i na léčení ambulantní. Je tedy nesmírně důležité, aby nešlo primárně o izolaci jedince a o ochranu společnosti, ale také o pozdější možnost zapojení pacienta do normálního života na svobodě.

Oddělení pro výkon zabezpečovací detence byl zřízen při věznici v Brně a v Opavě. Právě v **Brně** šlo o první detenční oddělení u nás. Podle vyjádření tiskové mluvčí ministerstva spravedlnosti byl tento objekt vybrán díky své finanční a architektonické výhodnosti. *„Objekt splňuje moderní evropské standardy, je zde dostačující množství venkovních i vnitřních prostor pro realizaci léčebných, rehabilitačních, výchovných a jiných programů. Co se týče kapacity tohoto zařízení, tak se jedná prozatím o 48 míst. Je jasné, že tento objekt nebude svou kapacitou dostačovat a proto se neustále jedná o dalších možnostech.“* (FIRSTOVÁ, Jana: Zabezpečovací detence pro ochranu společnosti. České vězeňství, 2008/2, s. 27)

Další možností, která byla diskutována, byla právě věznice v **Opavě**. *„V roce 2009 proběhla v objektu Krnovská rekonstrukce ubytoven a dalších prostorů s cílem připravit kapacity pro chovance² zabezpečovací detence. Těchto chovanců by mělo být v budoucnu v Opavě cca 150. Do doby, než tato potřeba nastane, budou prostory sloužit standardnímu výkonu trestu odnětí svobody pro odsouzené muže kategorie dozor.“* (www.vscr.cz, Věznice Opava)

---

² Pojem chovanci, který je zde citován, cítíme zastarale, avšak respektujeme citaci

4. OCHRANNÉ LÉČENÍ

Ochranné léčení je prvním z ochranných opatření, které zmiňuje trestní zákon. Pojem ochranného léčení je zakotven v trestním zákonu v hlavě páté, dílu třetím, především § 99, Zákonu č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže, Zákonu č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody, ve vyhlášce ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody. Je chápáno jako následek trestného činu, avšak i činu jinak trestného a lze jej ukládat i nepřičetným osobám. (ŠÁMAL, Pavel: K úpravě ochranného léčení v trestním zákoníku; časopis Trestně právní revue, 2010, č. 4)

Okruh osob, kterým se ukládá ochranné léčení, tvoří především nebezpeční jedinci, kteří spáchali čin nebezpečný pro společnost, ovšem pro jejich nepřičetnost je nelze stíhat. Také to platí pro pachatele, kteří se při spáchání trestného činu nacházeli ve stavu zmenšené přičetnosti, a dále zahrnujeme pachatele, kteří jsou závislí na návykové látce. Platí to však v případě, že trestný čin byl spáchán pod vlivem návykové látky nebo je zde prokazatelná souvislost s jejím zneužíváním. (ČERNÍKOVÁ, Vratislava, 2002, s. 72)

Potřeba uložení ochranného léčení jakožto i jeho intenzita je dána zejména potřebou léčení pachatele, nikoliv vztahem závažnosti spáchaného činu ke společnosti. Avšak určitá souvztažnost mezi spáchaným činem a následným zvolením intenzity ochranného léčení je žádoucí. Působí především preventivně, obsahuje ale i složku represivní (omezení nebo zbavení osobní svobody v případě ambulantního či ústavního léčení). Osoba s uloženým ochranným léčením musí s tímto uložením souhlasit. (ŠÁMAL, Pavel: K úpravě ochranného léčení v trestním zákoníku; časopis Trestně právní revue, 2010, č. 4) „Ochranné léčení má význam nejen pro ochranu společnosti, nýbrž může být na prospěch i jim samým, neboť jim poskytne odbornou lékařskou péči.“ (ČERNÍKOVÁ, Vratislava, 2002, s. 72)

4.1. Hlavní cíle ochranného léčení

- a) léčení duševní poruchy, kterou pachatel trpí, na základě této poruchy spáchal trestný čin
- b) izolace pachatele trestného činu, který je nebezpečím pro společnost
- c) prevence recidivy trestného jednání v důsledku duševní poruchy

d) resocializace a následné zařazení pacienta zpět do běžného života

„Celé léčení je zaměřené nejprve na motivaci pro změnu a později bezproblémový vstup pacienta do běžného života, včetně zajištění existenčních podmínek a obnovení často narušených kontaktů s pacientovou rodinou a blízkými.“ (ŠÁMAL, Pavel: K úpravě ochranného léčení v trestním zákoníku; časopis Trestně právní revue, 2010, č. 4)

4.2. Formy ochranného léčení

Formy ochranného léčení jsou dvě:

- Ústavní
- Ambulantní

Ochranné léčení, které je realizované ústavní formou, je velmi závažným omezením osobní svobody léčeného. Někdy může být pro daného jedince větší újmou než nepodmíněný trest odnětí svobody, zejména je to dáno neurčitostí svého trvání. Je proto zapotřebí, aby byly zajištěny zákonné podmínky pro uložení ochranného léčení s nejvyšší možnou obezřetností. Z tohoto vyplývá, že čím větší je hrozba nebezpečnosti pachatele (nepříčetné osoby), tím vyšší je možnost omezit jeho osobní svobodu. *„Proto např. uložení ochranného léčení v ústavní podobě je namístě zejména v těch případech, kdy nepříčetná osoba spáchá čin jinak trestný, za který by v případě její trestní odpovědnosti bylo zřejmě nutno uložit nepodmíněný trest odnětí svobody.“* (ŠÁMAL, Pavel: K úpravě ochranného léčení v trestním zákoníku; časopis Trestně právní revue, 2010, č. 4)

4.2.1. Ústavní forma

Ochranné léčení v ústavní formě se ukládá spíše ve výjimečných případech. Soud stanovuje způsob výkonu ochranného léčení ve výroku rozhodnutí. Musí přitom přihlídnout k povaze nemoci a k léčebným možnostem, které jsou vztaženy ke zjištěné nemoci. Soud se v takových případech opírá o znalecký posudek o duševním stavu pachatele.

Soud rozhoduje o uložení ústavní nebo ambulantní formy ochranného léčení podle povahy nemoci a léčebných možností. V případě, že byl pachateli vedle ústavního ochranného léčení trest odnětí svobody, se vykonává ochranné léčení většinou po nástupu výkonu trestu odnětí svobody přímo ve věznici. Dále lze vykonat ochranné

lечение в здравоотническом заведении перед наступлением выполнения тресту (лучший заищение сплнения уделу лечения) nebo se выполняет по выполнению тресту однетия свободы тактеж в здравоотническом заведении. (Закон ч. 40/2009 Сб., § 99)

Трестний законик засадне упозорнуе на vhodnost выполнить охранный лечение, je-li uloženo vedle тресту однетия свободы, nejlepe по наступу до выполнения тресту однетия свободы. Pokud toto možné není, lze охранный лечбу выполнить перед наступлением до выполнения тресту однетия свободы nebo по выполнении даного тресту. Дуводовая зправка засадне зохледнуе удел vlastního охранный лечения, což je považováno за hlavní kritérium, pokud se má zvolit mezi danými variantami. Je dovoleno выполнить охранный лечение ještě перед наступлением выполнения тресту однетия свободы, ale toto pořadí je určeno podmínkou, že bude naplněn удел охранный лечения. (ŠÁMAL, Pavel: K úpravě охранный лечения в трестním законíku; časopis Трестně právní revue, 2010, ч. 4)

4.2.2. Ambulantní forma

Forma ambulantního охранный лечения je realizována zpravidla по наступу выполнения тресту однетия свободы přímo ve věznici. Pokud nastane situace, že nelze выполнить при выполнении тресту в даной věznici, pak se realizuje až по выполнению тресту однетия свободы. (Закон ч. 40/2009 Сб., § 99)

„Ochranné léčení se provádí zpravidla v léčebném ústavu“ (ČERNÍKOVÁ, Vratislava, 2002, s. 72) Tím rozumíme ústavní formu. Pokud lze ovšem předpokládat, že удел охранный лечения splní i forma ambulantní, může soud uložit tuto formu. Soud vždy rozhoduje, o jakou formu se bude jednat.

„Ambulantní způsob выполнения охранный лечения je zásadně možný ve všech případech охранный лечения, jestliže nebezpečí, které od léčené osoby hrozí, je touto formou léčení odstraněno nebo alespoň zásadním způsobem omezeno.“ (ŠÁMAL, Pavel: K úpravě охранный лечения в трестním законíku; časopis Трестně právní revue, 2010, ч. 4)

Закон ч. 40/2009 Сб. vychází z předchozího закону ч. 140/1961 Сб., ve znění pozdějších předpisů. Тактеж при úpravě охранный лечения, které může být soudem nařízeno obligatorně či fakultativně.

4.3. Obligatorní a fakultativní охранный лечение

Охранный лечение:

1. obligatorní

- zmenšená přičetnost pachatele, upouští se od potrestání
- zmenšená přičetnost pachatele, snížení trestu odnětí svobody
- nepřičetnost pachatele, nebezpečný pro společnost

2. fakultativní

- duševní porucha jedince, nebezpečný pro společnost
- trestný čin v souvislosti se zneužíváním návykové látky

<http://pravniradce.ihned.cz/c1-40206950-ochranna-opatreni-v-trestnim-zakoniku>

(ŠÁMAL, Pavel: K úpravě ochranného léčení v trestním zákoníku; časopis Trestně právní revue, 2010, č. 4)

Dle Černíkové soud nařizuje soud obligatorně ochranné léčení v těchto případech:

1. pokud má soud za to, že ochranné léčení bude vést k nápravě pachatele a ochrání tak společnost lépe než trest
2. pokud soud uzná, že vzhledem k zdravotnímu stavu zmenšené přičetnosti pachatele bude možné uložením ochranného léčení dosáhnout účelu trestu. „Ochranné léčení zde tedy doplňuje, resp. nahrazuje zkrácený trest.“ (ČERNÍKOVÁ, Vratislava, 2002, s. 72)

Předpokládá se, že v obou případech si pachatel zmenšenou přičetnost nepřivodil sám ani závislostním chováním.

„Fakultativní uložení ochranného léčení přichází v úvahu tehdy, jestliže pachatel spáchal trestný čin ve stavu zmenšené přičetnosti a zároveň je jeho pobyt na svobodě nebezpečný.“ (ČERNÍKOVÁ, Vratislava, 2002, s. 72) Dále soud může fakultativně nařídít ochranné léčení pachateli, který je drogově závislý a spáchal trestný čin buď pod vlivem užití návykové látky, nebo v souvislosti s jejím zneužíváním.

4.4. Typy ochranného léčení

Od forem ochranného léčení odlišujeme jeho typy. Typy ochranného léčení rozeznáváme tyto:

- a) ochranné léčení závislosti na návykových látkách

- b) sexuologické ochranné léčení
- c) psychiatrické ochranné léčení

Tyto typy se rozlišují z hlediska indikací a použitých léčebných metod. Uložené ochranné léčení se vykonává v případě souběžného vykonávání trestu ve specializovaném oddělení dané věznice. V rozsudku, kterým se ukládá ochranné léčení, je nutno uvést nejen formu (tedy ambulantní či ústavní), ale i jeho typ na základě znaleckých posudků typů duševní poruchy nebo závislosti a vyjádření znalce k souvisejícím tématům. (ŠÁMAL, Pavel: K úpravě ochranného léčení v trestním zákoníku; časopis Trestně právní revue, 2010, č. 4) Vyšetření duševního stavu upravuje § 116, §117 a §118 zákona č. 141/1961 Sb.

4.4.1. Ochranná léčba závislosti na návykových látkách

Do této skupiny ochranných opatření zahrnujeme léčbu závislostí na omamných a psychotropních látkách, tedy i závislost na alkoholu. *„60% odsouzených mužů a žen páchá majetkovou trestnou činnost, popř. násilnou trestnou činnost, což je zapříčiněno právě závislostním chováním. Silně závislý narkoman má potřebu čtyř tisíc korun denně na drogu.“* (speciální pedagožka Věznice Praha Ruzyně) Získané peníze pocházejí právě z krádeží, získané produkty potom člověk se závislostí prodává pod cenou (až o 50%) nejčastěji řidičům taxislužby apod. Veřejnost je již dostatečně poučena a takovéto nabídky na ulici rezolutně odmítá.

**Přehled vybraných specializovaných oddělení pro výkon ochranného léčení
protitoxikomanického v ústavní formě**

počet	věznice	profilace	cílová skupina	pohlaví cílové skupiny	kapacita			počty osob		
					2006	2007	rozdl	2006	2007	rozdl
1.	Opava	A, B, C	UD	M, Ž	56	56	0	100	103	3
2.	Rýnovice	C	UD	M	27	36	9	52	52	0
3.	Znojmo	B	UD	M	22	22	0	10	45	35
Celkem					105	114	9	162	200	38

Vysvětlivky:

kolonka profilace: informuje o typech věznice u odsouzených, kteří se nacházejí v daných specializovaných odděleních ústavní léčby; A – dohled, B – dozor, C - ostraha

kolonka cílová skupina: informuje o složení odsouzených ve specializovaných odděleních; UD - uživatelé drog s nařízenou ústavní léčbou protitoxikomanickou (České vězeňství, 2008/2, s. 29)

kolonka pohlaví cílové skupiny: M – muži, Ž - ženy

kolonka kapacita: výpočet kapacity = 4, 00 m² /osoba

(České vězeňství, 2008/2, s. 29)

Přehled Specializovaných oddělení pro odsouzené s poruchou osobnosti a chování způsobenou užíváním psychotropních látek (oddělení bez nařízené ústavní léčby-SPO)

počet	věznice	profilace	cílová skupina	pohlaví cílové skupiny	kapacita			počty osob		
					2006	2007	rozdíl	2006	2007	rozdíl
1.	Bělušice	C	UD	M	32	33	1	62	57	-5
2.	Nové Sedlo	B	UD	M	60	60	0	130	146	16
3.	Ostrov	B	BŮ	M	36	32	-4	22	55	33
4.	Plzeň	C	UD	M	75	50	-25	262	73	-189
5.	Příbram	C	UD	M	40	40	0	68	41	-27
6.	Všehrdy	B	UD	M	43	43	0	81	47	-34
Celkem					286	258	-28	625	419	-206

Vysvětlivky:

kolonka profilace: informuje o typech věznice u odsouzených;
B – dozor, C -ostraha

kolonka cílová skupina: informuje o složení odsouzených; BŮ - bývalý uživatelé drog, kteří jsou motivováni k dobrovolné abstinenci, UD - uživatelé drog

kolonka pohlaví cílové skupiny: M – muži,

kolonka kapacita: výpočet kapacity = 6, 00 m2 /osoba

(České vězeňství, 2008/2, s. 29)

Výkon ochranné léčby závislosti na omamných a psychotropních látkách je možný vykonat ve věznici Opava, Rýnovice, Znojmo, Bělušice, Nové Sedlo, Ostrov, Plzeň, Příbram, Všechny. (České vězeňství, 2008/2)

„V r. 2010 bylo ochranné léčení protitoxikomanické uloženo celkem 116 osobám a protialkoholní 162 osobám.“ (Statistická ročenka České republiky 2011, 27. Soudnictví, kriminalita, nehody, s. 111)

Dlouhodobé užívání návykových látek se odráží nejen na fyzickém zdraví dotyčného, ale také samozřejmě na jeho psychickém stavu a viditelně i na sociálním fungování. Dochází k sociálnímu propadu, ztrátě kontaktů s rodinou a blízkými. Takový jedinec nehledá východisko v upuštění od užívání drogy, právě naopak zahání nepříjemné pocity dalšími dávkami. Zásadním faktem je to, že závislost na nelegálních drogách je bezpodmínečně úzce spjata s pácháním trestné činnosti. *„Výskyt primární, sekundární i terciální drogové trestné činnosti je mezi uživateli nelegálních návykových látek v pokročilejším stadiu závislosti velmi vysoký. Je důležité si přitom uvědomit, že užívání nelegálních návykových látek přivádí každého uživatele do světa mimo zákon. Drogu není možné opatřit jinak než ilegální cestou.“* (MIOVSKÝ, Michal a kol.: Vězeňství a nelegální drogy, 2003, s. 61) Zásadním důsledkem může být právě trest odnětí svobody. Výkon trestu je pak pádným důvodem ke změně. Závislý jedinec stojí tváří v tvář důsledkům svého jednání, a proto docházíme k tomu, že by tato konfrontace měla vést k upevnění motivace ke změně. Motivace však potřebuje vhodné načasování (timing), tzn. připravit dotyčného na změnu. Z praxe víme, že člověk závislý na návykové látce nejdříve kladně přijímá léčbu a nebrání se jí. *„V případě, že odsouzenému léčbu stále podsouváme a nabízíme východiska, stává se, že začne postupně ustupovat. Je přehlacen nabídkou a cítí se tlačěn do kouta. Je nutné proto správně volit míru nabídky a odsouzeného výrazně nenutit, ale správně motivovat.“* (speciální pedagožka, Věznice Praha Ruzyně)

Kruhový model změny:

1. Prekontemplace: člověk se závislostí není schopen přijmout důsledky svého chování i přesto, že mu jeho okolí dokládá pádné důkazy o těchto důsledcích
2. Kontemplace: uživatel návykové látky si počíná uvědomovat důsledky svého závislostního jednání, uvažuje o změně

3. Rozhodnutí: tato fáze probíhá vždy, volí mezi dvěma variantami. Buď opouští proces změny předběžně a rozhodne se pro další užívání drogy, nebo se o změnu pokusí
4. Aktivní změna: uživatel drogy se rozhodne pro změnu a učiní aktivní kroky tímto směrem. (léčebný program, nebo se o abstinenci pokusí samostatně)
5. Podpora navozených změn: jedinec po dokončení léčby se vrací zpět do běžného života. Důležitá je následná péče a doléčování.
6. Relaps: termín pro opětovné užití návykové látky. Stává se celkem běžně, nemusí nutně znamenat návrat k závislému chování. (MIOVSKÝ, Michal a kol.: Vězeňství a nelegální drogy, 2003)

Počty osob s uloženým ochranným léčením protitoxikomanickým a protialkoholním

Typ ochranného léčení	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Protitoxikomanické	161	141	164	139	162	123	116
Protialkoholní	190	193	220	232	217	195	162
Celkem	351	334	384	371	379	318	278

Opava

Specializované oddělení bylo v opavské věznici řízeno k 1. červenci 1999 pro odsouzené ženy v kategorii dohled, dozor a ostraha. Více viz. kapitola Specializovaná oddělení.

Rýnovice

Ve Věznici Rýnovice se ochranná léčba vykonává na Specializovaném oddělení pro osoby drogově závislé. Vznik tohoto oddělení se datuje od roku 1998. Oddělení je zařízeno jako izolovaná část věznice, která se řídí zvláštním režimem a programem. Od roku 2001 do roku 2010 probíhala na tomto oddělení ochranná léčba ústavní. Od roku 2011 lze v tomto oddělení vykonávat ochrannou léčbu pouze formou ambulantní. Kapacita pro ubytování osob s uloženou ochrannou léčbou je 36. Program

zacházení určen pro klienty je vypracováván na 6 - 12 měsíců, délka je ale posuzována individuálně.

Na tomto oddělení pracuje pět odborných pracovníků: psycholog, speciální pedagog, dva vychovatelé (terapeuti), vychovatel a externě psychiatr. Na oddělení jsou přijímáni muži od 18 let s uloženou ochrannou léčbou protitoxikomanickou v ambulantní formě.

Program je ukotven v komunitním systému a skupinové terapii. Základní body programy jsou:

- a) učení se novým sociálním rolím
- b) přebírání zodpovědnosti za sebe i druhé
- c) změna systému životních hodnot orientovaných na abstinenci

Program spočívá v rozdělení do čtyř stupňů a pro postup do vyššího stupně je nutné splnit dané podmínky. K tomu pomáhá bodovací systém.

Náplň programu:

- a) komunita
- b) skupinová a individuální psychoterapie
- c) pracovní terapie na zahradě a v ubytovně
- d) sportovní zátěžový program
- e) ranní rozcvička
- f) přednášky, zájmové kroužky, psaní deníků, elaborátů

Vzniká zde i snaha připravit klienty na budoucí život po výkonu trestu odnětí svobody. Je připravován kontakt pro klienta s organizacemi a pracovníky, kteří by mohli být nápomocni v případě selhání či potřebě pomoci (sociální kurátor, Kontaktní centra, Komunity, Krizová centra, léčebny).

(<http://www.vscr.cz/veznice-rynovice-48/o-nas-1624/specializovana-oddeleni-342/specializovane-oddeleni-ustavni-lecby-protitoxikomanicke-343/>)

Znojmo

Specializované oddělení ve znojemské věznici je zaměřeno na odsouzené muže v dozoru s uloženou ochrannou léčbou formy ambulantní i ústavní. Kapacita tohoto

oddělení je 22 míst. Toto oddělení usilovalo o statut léčebny, což se mu také v roce 2003 povedlo. Tudíž mohou odsouzení žádat o přeměnu z formy ústavní na formu ambulantní. Od roku 2001 prošlo léčbou ročně průměrně 45 odsouzených.

Pobyt je rozdělen do čtyř fází:

- a) adaptační,
- b) sebezpoznávací,
- c) léčebná,
- d) příprava na propuštění.

Délka pobytu v konkrétní části je individuální, přihlíží se k vyjádření psychologa, psychiatra a délky výkonu trestu. Každý odsouzený musí projít všemi fázemi pobytu.

Terapeutický program je plněn v rozsahu 21 hodin a jeho náplní je psychoterapie, fyzicky zátěžový program, pracovní terapie, výchovně vzdělávací program, sociálně právní poradenství.

Na oddělení jsou prováděny namátkové i pravidelné kontroly, odsouzení jsou podrobeni odběrům moči. Nutno konstatovat, že dle prohlášení věznice, byly všechny provedené odběry doposud negativní.

(<http://www.vscr.cz/veznice-znojmo-98/o-nas-1638/specializovane-oddeleni-toxi-907/>) (www.vscr.cz)

„V r. 2010 bylo ochranné léčení protitoxikomanické uloženo celkem 116 osobám a protialkoholní 162 osobám.“ (Statistická ročenka České republiky 2011, 27. Soudnictví, kriminalita, nehody, s. 111)

4.4.2. Ochranná léčba sexuologická

Dle psychiatrů, kteří působí na odděleních, kde lze vykonávat uloženou ochrannou výchovu sexuologickou, by neměla tato léčba být vězením, ale měla by vést k bezpečnému a bezproblémovému návratu pachatelů, kteří se dopustili sexuálně motivovaného deliktu, zpět do společnosti. Pacienti podstupují léčbu hormony a psychoterapie. To by mělo přispět k tomu, aby tito pacienti ovládali své sexuální pudy a měli je pod kontrolou. Sexuolog Slavoj Brichcín uvádí, že důsledná léčba může snížit riziko opakování činu až o desetinu. *"Pacienty v ochranné léčbě nelze omezovat jako odsouzené ve výkonu trestu, vztahují se na ně zdravotnické zákony, a nikoli řád vězeňské*

služby," (ředitel léčebny v Praze – Bohnicích Ivan David;
<http://www.tribune.cz/clanek/1672-ochranna-lecba-neznamena-vezeni>)

Tento typ ochranné léčby je udělován osobám, které spáchaly sexuálně motivovaný delikt a zároveň je u nich diagnostikována porucha sexuální preference. Většinou se sexuologická ochranná léčba vykonává až po vykonání trestu v nápravném zařízení. Jelikož pacienti vnímají terapeutickou péči jako pokračování předchozího trestu, setrvávají v negativním postoji k léčbě a často mají postoj odporu. Terapeutický kontakt se však většinou navázat podaří.

„Pacienty, kteří narušují léčbu ostatních, máme bohužel nadále na odděleních a jedinou sankcí, která jim hrozí, je, že můžeme podat podnět Policii ČR pro podezření z trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí. Doba do eventuálního soudního rozhodnutí je však dlouhá,“ (DAVID, Ivan: Ochranná léčba neznamená vězení, Medical Tribune, 2007/6)

V roce 2007 bylo v České republice 120 lůžek, kde probíhala ochranná léčba sexuologická. Celkový počet sexuálních poruch v populaci není známý. Zajímavým faktem je, že i když se celková míra kriminality zvyšuje, počet sexuálně orientovaných trestných činů zůstává poměrně stabilní.

Ústavní forma výkonu ochranné sexuologické léčby je dlouhodobá. Průměrná doba trvání je 18 měsíců. Ve výjimečných případech může trvat méně jak půl roku. Na tuto formu navazuje forma ambulantní, která je otázkou i několika let. (Medical Tribune, 2007/6)

Kuřim

Specializované oddělení pro výkon ochranné léčby sexuologické je zřízeno ve věznici v Kuřimi. Na toto oddělení jsou zařazeni odsouzení, kteří spolupracují na léčbě nebo projeví zájem o spolupráci.

„Na základě komplexní zprávy či následných konzultací s odbornými zaměstnanci jsou odsouzení zařazeni do intenzivního terapeutického programu, kdy musí týdně plnit 21 hodin docházky do povinných i volitelných aktivit stanovených v programu zacházení. Nabídka pro odsouzené je různorodá. Povinné aktivity jsou zaměřeny na charakteristiku osobnosti a příčiny trestné činnosti. Z volitelných aktivit si může každý vybrat dle svých zájmů a koníčků. Plnění zvoleného programu zacházení je vyhodnocováno 1x za 3 měsíce.“ (<http://www.vscr.cz/veznice-kurim-46/>)

Aktivita jsou zde děleny na povinné a nepovinné, tedy volitelné. Do povinných aktivit je zařazena komunita, lékařská ordinace a vyšetření, skupinová psychoterapie, pohybová výchova, pracovní výchova, sociálně psychologický výcvik, večerní klub, sebeobslužné činnosti, úklidové práce, práce pro věznic. Volitelné aktivity zahrnují například relaxaci, společenskou výchovu, český jazyk, kroužky (vaření, myslivecký, kynologický, modelářský, poslechový, kondiční, šipky, kondiční cvičení atd.)

Jelikož i na tomto oddělení se musí plnit režim, který je daný zákonem o výkonu trestu odnětí svobody, vyhláškou Ministerstva spravedlnosti, vnitřním řádem specializovaného oddělení Věznice Kuřim, jsou možnosti režimové terapie omezeny. (<http://www.vscr.cz/veznice-kurim-46/>)

4.4.3. Ochranná léčba psychiatrická

Dalším typem ochranné léčby je psychiatrická. Je uložena na základě poruchy osobnosti, což je ve své podstatě trvalý stav, který se projevuje nepříznivými nebo nadměrně zvýrazněnými vlastnostmi osobnosti, dále také odchylkami v oblasti citů, rozhodování i chování. To často může vést k problémům ve vztahu k druhým lidem, společnosti. To může dále vyústit v chronické nerespektování a porušování právních a morálních norem.

Specializované oddělení pro tento typ ochranného léčení je zřízeno ve **Věznici Mírov**. Ještě před zákonným vymezením vzniklo specializované oddělení pro tuto kategorii odsouzených. Samotná činnost oddělení je rozpracována v provozním řádu. V roce 2002 bylo oddělení kapacitně vytíženo, kapacita byla naplněna 30 odsouzenými. Na oddělení bylo zaměstnáno v té době šest odborných pracovníků (vedoucí oddělení, speciální pedagožka, psycholožka, dva vychovatelé-terapeuti, vychovatel). Jednou ze základních metod práce je setkávání celého odborného týmu a personálu se všemi odsouzenými na terapeutické komunitě. Setkávání komunity probíhá jednou týdně a řeší se organizační záležitosti.

Dalším specializovaným oddělením je oddělení ve **Vazební věznici Liberec**. *„Hlavním cílem existence a terapeutického zacházení s klienty SpO je snížení rizika recidivy klienta, a v tomto smyslu tedy ochrana potenciální oběti. Znamená to zvýšení schopnosti klienta žít po propuštění samostatně a legálně v kontextu našeho společenského systému a převzetí odpovědnosti za vlastní způsob života. V tomto smyslu*

pracuje SpO v zájmu ochrany společnosti.“(<http://www.vscr.cz/vazebni-veznice-liberec-79/o-nas-1591/specializovane-oddeleni-1231/>)

Na oddělení jsou přijímáni dospělí muži s duševní poruchou a poruchou chování. Kapacita oddělení je 21 lůžek. Jedná se o odsouzené s poruchou osobnosti, hlavně disociální a smíšenou, kteří se v minulosti dopustili násilného chování. Tato kategorie odsouzených je značně problematická ve smyslu soustavného narušování, nepříznivého ovlivňování sociální atmosféry. *„Častěji vystupují agresivně a netolerantně ve vztahu ke spoluodsouzeným, vůči personálu věznice i vůči uplatňovaným normám. Dostávají se snadno a lehce do interpersonálních konfliktů a velmi často bez zjevné příčiny projevují nespokojenost. Ve zvýšené míře se u nich v anamnéze vyskytuje abúzus alkoholu či jiných drog, ve výkonu trestu mají zvýšenou tendenci ke zneužívání léčiv, vykazují častěji psychické i somatické potíže, častěji se sebepoškozuji.“* (<http://www.vscr.cz/vazebni-veznice-liberec-79/o-nas-1591/specializovane-oddeleni-1231/>)

Pobyt na specializovaném oddělení trvá zpravidla 12 měsíců. Jde o terapeutický pobyt, který je strukturován stálým denním režimem a dále upravován týdenním plánem aktivit. Terapeutický program čítá týdně 21 hodin, které musí odsouzený splnit. Aktivit programu jsou děleny na povinné a nepovinné. Řadí se mezi ně terapeutické a vzdělávací (polovina programu), dále pracovní, volnočasové a sebeobslužné aktivity. (<http://www.vscr.cz/vazebni-veznice-liberec-79/o-nas-1591/specializovane-oddeleni-1231/>)

5. ZÁVĚR

Cílem této práce bylo vymezit základní formy ochranných opatření v souvislosti s platnou legislativou a zaměřit pozornost na jednotlivá ochranná opatření při výkonu trestu, komentovat, shrnout jejich problematiku a stručně je charakterizovat z hlediska jejich přínosu.

Ochranná opatření jsou nedílnou součástí trestních sankcí, jsou jedním z druhů těchto postihů. Je důležité znovu zdůraznit, že v sobě nenesou morální a politické odsouzení za spáchaný trestný čin. Výkon léčení nemá být pocíťován jako újma, ale často tomu tak není. Z praxe vyplývá, že odsouzení často výkon ochranného léčení berou jako další trest.

Hlavní účel, který mají tato opatření plnit, je především ochrana zájmů společnosti. V oblasti ukládání ochranných opatření stále přezívají termíny, které cítíme jako zastaralé. I dnes se můžeme dočíst o chovancích, a to i přímo v zákonu. Dále se shledáváme s různými nejasnostmi. V České republice jsou zřízena dvě oddělení zabezpečovací detence, avšak v řadě zdrojů jsou uváděny ústavy, které u nás reálně neexistují. Také v případě dělení typů ochranného léčení řada zdrojů uvádí protitoxikomanickou léčbu. V praxi se však tento termín nepoužívá, do této kategorie spadá závislost na všech omamných látkách, tedy i závislost na alkoholu.

V současnosti rozlišuje trestní právo tři druhy ochranných opatření: ochranné léčení, ochrannou výchovu a zabezpečovací detenci. Lze říci, že všechna tato opatření si pokládají stejný cíl, avšak každé z nich jej naplňuje specifickým způsobem, který každé z nich uskutečňuje jedinečným, odlišným.

Nejnovějším opatřením je zabezpečovací detence, o které jsem se také zmínila. Proběhlo mnoho debat odborníků a zajisté hodně práce, aby toto opatření bylo uvedeno v praxi. Zajisté našlo mezi ochrannými opatřeními své pevné místo a tvoří nedílnou součást trestních sankcí.

Ze všech uvedených poznatků můžeme vyvodit, že ochranná opatření jsou důležitým druhem trestních sankcí. Napomáhají především k ochraně společnosti před činy nebezpečných jedinců tím, že je vedou k léčbě a nápravě, tím se snaží přispívat ke snížení celkové úrovně kriminality.

6. ZDROJE

SEZNAM POUŽITÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (ze dne 8. ledna 2009)

Zákon č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů (ze dne 19. března 2008)

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, trestní řád (ze dne 29. listopadu 1961)

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů (ze dne 30. června 1999)

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, zákon o soudnictví ve věcech mládeže (ze dne 25. června 2003)

Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráží České republiky (ze dne 17. listopadu 1992)

Vyhláška č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby (ze dne 21. dubna 1994)

Vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody (ze dne 21. prosince 1999)

Důvodová zpráva k novému trestnímu zákoníku (zákon č. 40/2009 Sb.), Vláda České republiky

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

ČERNÍKOVÁ, V. *Prekriminalita dětí a kriminalita mladistvých, kterým byla uložena ochranná opatření*. Praha: Policejní akademie ČR, 2002, 149 s.

MIOVSKÝ, M. *Vězeňství a nelegální drogy. Sborník textů z oblasti užívání nelegálních návykových látek ve věznicích*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003, 137 s., ISBN 80-86734-03-X

NOVOTNÝ, O., VANDUCHOVÁ M., ŠÁMAL P. a kol. *Trestní právo hmotné*. Praha: Aspi, 2010, 555 s., ISBN 978-80-7357-261-7

SOLNAŘ, V. *Systém československého trestního práva*. Praha: Academia, 1979, 216 s.

ŠÁMAL, P., PÚRY, F. *Trestní zákon. Komentář. I. díl*. Praha: C. H. Beck, 2009, 721 s.

SEZNAM POUŽITÝCH ELEKTRONICKÝCH ZDROJŮ

<http://www.vscr>

<http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/0001-11-2010> (Statistická ročenka České republiky 2011)

<http://trestnizakonik.cz/navrh/duvodova-zprava.html> (Důvodová zpráva k novému trestnímu zákoníku)

SEZNAM POUŽITÝCH ČASOPISŮ A ČASOPISECKÝCH ČLÁNKŮ

DAVID, I. *Ochranná léčba neznámená vězení*. Medical Tribune: 2007, č. 6. dostupné z www.tribune.cz

FIRSTOVÁ, J. *Zabezpečovací detence pro ochranu společnosti*. České vězeňství: 2008, č. 2, s. 23

HOSPODKA, M. České vězeňství: 2006, č. 5

KURDÍKOVÁ, L: *Program 3Z odhalil mé černé já*. České vězeňství, 2011/2, s. 17

REDAKCE. *Co zmůžou programy zacházení*. České vězeňství: 2011, č. 2, s. 12

STOŽICKÝ, P. *Zabezpečovací detence se plánovala několik let*. České vězeňství: 2009, č. 1, s. 16

ŠÁMAL, P. *K úpravě ochranného léčení v trestním zákoníku*. Trestně právní revue: 2010, č. 4

ČESKÉ VĚZEŇSTVÍ: 2006/5, 2008/2: s. 23, s. 25, s. 27, s. 29 2009/1: s. 16, 2010/1: s. 8, 2011/2: s. 18.